

ChemZi

Spomienka na Martu Sališovú

doc. RNDr. Marta Sališová, CSc.
(1946 - 2016)

Publikuj, alebo zahyň!

Text: D. Velič
Kontakt: velic@ilc.sk

Tento slogan je známy v anglosaskom prostredí univerzít už roky ako "Publish or Perish". V podstate znamená, že ak ste na univerzite, tak jediný profesionálny spôsob ako sa úspešne udržať, je publikovať v odborných časopisoch výsledky svojej vedeckej práce. Hneď na úvod chcem povedať, že nie som zaslepený vyznávač scientometrie, teda rátať publikácií, citácií, impakt faktorov a Hirschových indexov. Na druhej strane odmietam znevažovanie a relativizovanie týchto parametrov, lebo sú to vysoko výpovedné parametre univerzitného učiteľa, i napriek tomu, že nie jediné. Tento môj postoj sa môže zdať ako obraz istej schizofrénie, ktorá je zakorenená v našom univerzitnom prostredí, ale pokúsím sa preto túto schizofréniu, ak nie preliečiť, tak aspoň detailnejšie diagnostikovať.

Univerzita je pedagogická a vedecká inštitúcia a už tu je zdanlivý základ schizofrénie, ale naozaj, nie je, i keď univerzita má dve tváre. Pedagóg má svoje parametre, hoci asi omnoho ťažšie kvantifikovateľné, ako tie scientometrické. Pedagóg na univerzite však musí robiť aj aktívny výskum, a to nie len, aby sa spravodlivo odlišil, a potom aj platovo, od svojho kolegu pedagóga na strednej škole. Takže otázka nestojí, či má učiteľ na univerzite vykonávať vedecký výskum, ale odpoveď je, že ak ho nerobí, tak nemá byť na univerzite. Vedecká práca na univerzite nie je dôvod na chválu, je to súčasť práce na univerzite, ako pedagogickej a vedeckej inštitúcie. Takže učiteľ na univerzite učí a robí vedu, áno. A áno, je to náročné povolanie a to nás dostáva ku kritickému bodu. Ideálom je dobrý pedagóg a dobrý vedec v jednej osobe. Citíme, že tých je asi pár a asi by sme sa teda mali zmieriť s tým, že tých dobrých je málo a tak musí byť aj málo dobrých

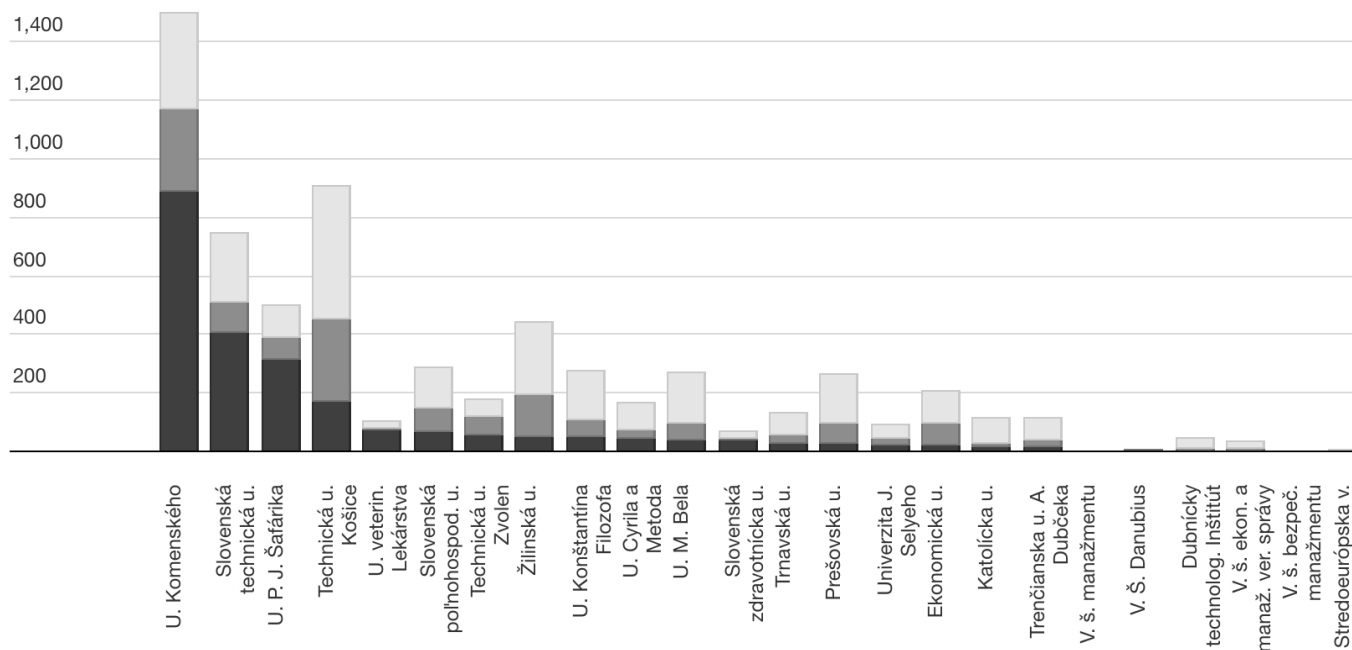
škôl; a tak to aj je. Druhý extrém je zlý pedagóg a nulový vedec v jednej osobe. Väčšina z nás je niekde medzi týmito extrémami a tak je asi logické, že niekto je lepší v učení a niekto vo vede. Inými slovami sa môže zdať logické, že niektorí učители by mali len dobre učiť a niektorí zasa dobre robiť vedu. Tento logický výstup tu je, ale ide proti koncepcii skutočnej univerzity. A tu sa dostávame k ďalšiemu kritickému bodu a tým je definícia úlohy univerzity - učiť a napredovať vo vede. Ak máme tieto dve poslanie univerzity a dve typológie učiteľa, viac pedagóg alebo viac vedec, schizofrénia odpadá, máme teda dve podlažia školy. A ako prišlo "Publish or Perish", s tým prišli aj dve predvarené podlažia, "undergraduate and graduate", u nás známe ako prvý a druhý stupeň vysokoškolského štúdia. To, že sme tento predvarený polotovár dodnes nepretavili do reality, neznamená, že musíme zasa vymýšľať koleso. Prvý stupeň predpokladá dôraz na kvalitný pedagogický výkon, v ňom je nasadená typológia - viac pedagóg. Druhý stupeň predpokladá dôraz na kvalitný výskum, v ňom je nasadená typológia - viac vedec. Rozlúsknutie spomínanej schizofrénie je potom poruke a tkvie v diferenciacii univerzít, na prvostupňové školy, teda iba pre bakalárov, a na druho-stupňové školy, teda pre magistrov, inžinierov a v tejto kategórii aj pre PhD študentov, hoci to u nás hodnotíme ako tretí stupeň vysokoškolského štúdia.

Prečo to tak nie je aj na Slovensku, je dobrá otázka; dôvodov je viac, ale hlavným bodom úrazu je nepoctivosť. Skoro všetky vysoké školy sa časom preklpili na univerzity, bez dobrej analýzy ich poslania, iba s chuťou obohatiť sa na fakte, že aj oni sú Univerzita. Možno ešte prekvapujúcejšie zareagovali technické vysoké školy, ktoré mali ostať technologickými inštitútmi a nemali sa nechať namotať na uc-

V akých časopisoch publikovali slovenské univerzity

Články podľa kategórie časopisu v roku 2015

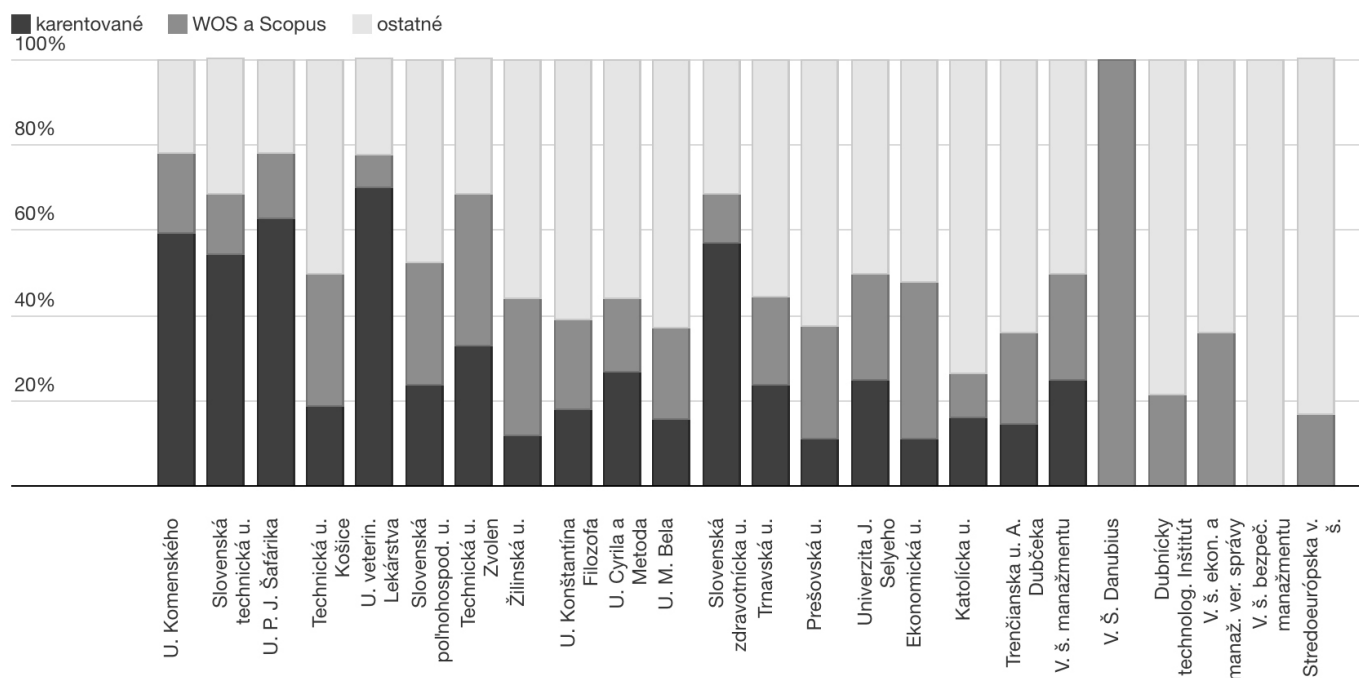
■ karentované ■ WOS a Scopus ■ ostatné

Ilustračný obrázok, zdroj: CREPC, prepočet Martin Vančo

V akých časopisoch publikovali slovenské univerzity

Články podľa kategórie časopisu v roku 2015

Ilustračný obrázok, zdroj: CREPC, prepočet Martin Vancó

tievanú scientometrickú mantru. Ich vedeckou hodnotou aplikovaného výskumu bola predsa spolupráca s priemyslom, inovácie a patenty. Akú úlohu v tejto hre na univerzity a scientometrickú mantru zohrala Akreditačná komisia, Rada vysokých škôl a Ministerstvo školstva, nechám na Vaše uváženie.

Faktom ostáva, že máme pomerne veľa univerzít a na nich všetci robia všetko, pedagogiku, vedu, v prvom stupni, v druhom stupni, čo celkom zakalí vodu v rybníku. V mútnych vodách rybníka sa ľahko živí schizofrénia, dobre prifarbená aj objektivným nedostatkom peňazí, a v boji sa potom musíte pridať k jednému z táborov, aj v scientometrickom boji. Tí, čo majú dobré scientometrické parametre, ich absolutizujú, glorifikujú a preceňujú. Tí, čo nemajú skoro žiadne parametre, ich zasa relativizujú, zosmiešňujú a podceňujú. Keďže všetko sú univerzity a nie je žiadna diferenciácia, všetci musia naháňať mantru. Tí, čo na to majú, majú výsledky, tí, čo na to nemajú, musia vyrobiť pseudo výsledky. Predtým, ako sa pozrieme na čísla, chcel by som zdôrazniť, že netreba preceňovať scientometriu, na druhej strane je počet a kvalita publikácií istý objektivný parameter, ktorý je všeobecne vo svete akceptovaný. Inými slovami, ak univerzitný učiteľ niečo robí a nepíše o tom, ako je očakávané, je to problém; ak univerzitný učiteľ niečo robí a píše o tom, ale nikto to nevytlačí, je to problém; ak univerzitný učiteľ niečo robí a píše o tom, opublikuje to a nikto to nečíta a necituje, je to problém. Toľko stručné zhrnutie, že publikovanie má svoju logiku. Podme teda k obrázku s absolútnymi číslami publikácií. Je celkom jasné, že publikačne aktívnych máme na Slovensku len pár škôl, povedzme prvé štyri. Tento fakt vo mne vždy zovrie kacírsku myšlienku, tak sa ospravedlňujem, čo tak zlúčiť bratislavské školy do Bratislavskej Univerzity a košické školy do Košickej Univerzity a rozohrať súťaž slovenský Cambridge a slovenský Oxford. Produkcia ostatných škôl je o niekoľko tried nižšie. Pre smutnú názornosť, počet publikácií v kvalitných časopisoch je na horších školách u nás približne 25 za rok, to je výkonnosť jednej špičkovej svetovej vedeckej skupiny, nie katedry, nie fakulty, nie univerzity, ... jednej skupiny. Áno, teraz sa ozvú hlasy, že rozpočet tej univerzity je asi rovný rozpočtu tej skupiny, čo asi nebude tak, ale aj tak je fér dopovedať logiku, s ktorou sme začali. Nech sa potom tieto školy radšej kvalitne venujú iba pedagogike s limitovanou vedeckou kapacitou a ušetrené prostriedky, nech sa presunú do škôl, kde majú

Ilustračný obrázok, zdroj: <http://www.thecentreforgeblog.com/2014/08/publish-or-perish-but-always-with-impact.html>

potenciál robiť aj kvalitnú vedu.

Záver dokumentuje obrázok s relatívnymi počtami publikácií, kde je ukázaná skladba karentovaných časopisov, databázových časopisov a časopisov nejasej kvality. Keďže sú všetky naše univerzity hnané vidinou scientometrickej mantry, musia publikovať. Ak nie je možné dosiahnuť kvalitu, tak sa to kompenzuje kvantitou, čo je logické, i keď nesprávne. Kvalita je totiž prvoradá. Produktom tejto pokrivenej logiky je stále viac sa rozrastajúce publikovanie v predátorských časopisoch. V princípe sa vyprofiloval segment časopisov, ktoré Vám za peniaze opublikujú čokoľvek. V tej chvíli už nejde o mantru, ale o podvod. Začali sme so sloganom "Publish or Perish", hľadali liek a, ako nakoniec vždy, sme skončili pri ľudskej poctivosti. A tak to je, ak rezignujeme na poctivosť, môžeme mať všetky štruktúrne fondy alebo všetky členenia škôl, aj tak potom neprekročíme tieň priemernosti slovenských univerzít. •